

OYUK TOPRAKLAR: İSRAİL'İN İŞGAL MİMARİSİ...

KADİR METİN AKBAŞ, 05/02/2024

<https://www.karar.com/gorusler/oyuk-topraklar-israilin-iskal-mimarisi-1834285>



Kırklareli Üniversitesi Medya ve İletişim Programı Öğretim Görevlisi Kadir Metin Akbaş, İsrail'in kanlı saldırılarının belirli bir mimariyi takip ettiğine dikkat çekiyor.

Kontrol noktaları, yerleşimciler, barikatlar, ayırım duvarı, el konulan topraklar, mülteciler, yıkılan evler, kesilen zeytin ağaçları, Filistinlilerin kullanmasının yasak olduğu yollar, tüneller, köprüler, Filistinsizleştirilen şehirler... 1948'de resmileşen İsrail işgalinden itibaren duyduğumuz ve ne yazık ki kanıksadığımız kelimeler/ kavramlar bunlar. Filistin toprakları, yüz yıldır, ameliyat masasında kesilip biçilen savunmasız bir canlı gibi parçalanıyor, eksiliyor, delik deşik ediliyor. İsrail'in işgal mantığını anlamak kolay değil, zira bu işgal en başından beri mimariyi ön plana almakta ve mimari faaliyetlerle ilerleyen bir süreci ifade etmekte. Bu durumun kavramsallaştırılmış hali de “Mekankırım” olarak isimlendiriliyor.

Osmanlı'nın son dönemlerinde, masumca bir şekilde Filistin'e gelmeye ve yerleşmeye başlayan Yahudiler, ilk iş olarak “Kibbutz” olarak adlandırılan yerleşim yerleri kurdular. Bu, mimari olarak atılmış ilk adımdı. Sosyalizmi ve Siyonizm'i ütöpik bir şekilde bir araya getiren

Kibbutzlar, İsrail'e mahsus bir deney olarak, gelmiş geçmiş en büyük ortaklaşa toplum hareketlerinden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Tarıma dayalı, mülkiyetin ortak olduğu, komün tarzı yaşamın hüküm sürdüğü bu küçük topluluklar, bir anlamda İsrail devletinin kuruluşuna giden süreçte işgali hem kolaylaştırıcı hem de yaygınlaştırıcı bir rol üstlenmiş oldular. Filistin topraklarının farklı noktalarında ur gibi ortaya çıkan bu topluluklar, yavaştan, ama hesaplı bir şekilde yayılarak, tüm Filistin topraklarını kapladı. Kendilerine ait savunma birlikleri dahi kuran bu topluluklar, İsrail devletinin kuruluşunu kolaylaştırırken, civardaki Filistin köylerinin ise boşaltılmasına, insansızlaştırılmasına olanak tanımış oldu. İşgal mimarisi, işte bu şekilde ilk meyvelerini verdi.

İsrail'in işgal mantığını "mimari tasarım" üzerinden okumamı/ düşünmemi sağlayan, Eyal Weizman tarafından kaleme alınan ve Açılım Kitap tarafından yayımlanan "Oyuk Topraklar" adlı kitap oldu. 1970 Hayfa doğumlu bir İsrailli olan Weizman, İngiltere'nin ünlü Architectural Association Mimarlık Okulu mezunu. Ünü tüm dünyaya yayılan bu okuldan yetişen çoğu mimar gibi o da uluslararası piyasalarda parlak işlere imza atacakken, farklı bir yol tercih etti; Filistin'deki İsrail işgalini, bir mimar gözüyle inceledi, araştırdı ve işgalin mimarisini ortaya çıkardı. Klasik anlamda kafamızda canlanan, bir toprağın başkaları tarafından işgal edilmesi ve orada yaşayan insanların hayatının yeni duruma uyumundan çok farklı bir metodun uygulandığını, mimarlık ve yerleşim planlaması yoluyla Filistin halkına baskı ve zulüm uygulandığını, tüm dünyaya duyurdu. Kitabı okuduğunuzda, dünyanın en büyük açık hava hapisanesi olarak tarif edilen topraklarda, bilimsel, teknolojik, fenni, mimari ve tabii ki askeri olarak milim milim hesaplanarak hayata geçirilen kirli bir işgale şahitlik ettiğinizi ve bu durumun yüreğinizi derinden yaktığını hissediyorsunuz.

İşgalden bahis açıldığında, topraklarından sürülen Filistinlilere, yani bugün dünyanın "devleti olmayan en kalabalık halkını" oluşturan mültecilere mutlaka değinmek gerek. Haganah başta olmak üzere Siyonist terör örgütleri tarafından Filistin köylerine, kasabalarına yapılan kanlı baskınlar neticesinde 1 milyona yakın Filistinli, yüzyıllardır huzur ve esenlik içinde yaşadıkları topraklarını terk etmek zorunda kaldı. Tarihi kökten yoksun, coğrafyaya yabancı, yapay yerleşim noktaları Kibbutzlar bir bir yükselirken, tarihin ve coğrafyanın çocuğu olan kadim Filistin köyleri ve kasabaları ise planlı bir şekilde boşaltıldı. 1948'de Filistin coğrafyasında "geçici" olarak kurulan mülteci kampları ise, aradan geçen on yıllarda, nüfusun katlanarak çoğalmasıyla, şehirlere dönüştü. Günümüzde Filistinliler, dünyanın en uzun süre mülteci statüsünde kalan topluluğu olarak kabul ediliyor. Böylece, insansızlaştırılan topraklarda işgal mimarisini uygulamak daha kolay oldu. Haritanın rengi, coğrafyanın adı, bir milletin kaderi

kökünden değişti. Bin yıllık Filistin şehirleri, kısa bir sürede İbrani adları verilerek, İsrail yerleşim noktalarına çevrildi. Hükümete bağlı olarak kurulan “Adlandırma Komitesi” tarafından tüm yerleşim yerlerine yeni İbranice isimler bulunup konuldu. Bu şekilde ülkenin Yahudileşmesi hızlandırıldı.

1967’deki 6 gün savaşı sonrasında Doğusu’nun da Ürdün’den alınmasıyla birlikte Kudüs, tamamen İsrail yönetimine geçmiş oldu. Ve o tarihten itibaren de Kudüs’ün Yahudileşmesi için özel bir çaba harcanmaya başlandı. Weizman kitabında bu durumu tüm detaylarıyla uzun uzun anlatıyor. Zaman kaybetmeden hayata geçirilen kentsel nazım planıyla birlikte Kudüs’te atılan ilk adım, Ağlama Duvarı’nın hemen önünde bulunan ve “Mağripliler Mahallesi” olarak bilinen, Selahaddin Eyyubi tarafından bizzat kurulmuş kadim mahallenin bir gecede dümdüz edilmesi oldu. İçinde yüzlerce ailenin yaşadığı 125 ev, kentsel dönüşüm kapsamında iş makineleriyle ortadan kaldırıldı ve şimdi videolarda gördüğümüz, Yahudilerin halay çekip ibadet ettikleri boş alan ortaya çıktı. Ardından da yeni Yahudi mahalleleri kurulması için düğmeye basıldı ve Filistinlilere ait arsalar kamu adına el konulmaya başlandı. Yazarın, “el koyma dalgası” olarak isimlendirdiği bu işlem hem mimari açıdan hem de demografik açıdan Kudüs’ün dengesini bozmayı amaçlıyordu. İş sadece yeni mahalle inşa etmekle de kalmadı. Yerel yönetim, Yahudi kökenli İsraililere yılda ortalama Bin 500 adet inşaat ruhsatı verip Doğu Kudüs’ün her yerinde Yahudiler için 90 Bin konut inşa edilmesini sağlarken, Filistinlilere ise yıllık ortalama sadece 100 inşaat ruhsatı vererek, 25 Bin’den fazla konut açığıyla, içinden çıkılmaz bir konut krizi yarattı. Planlama izni almak ihtimal dışı olduğundan, birçok Filistinli aile “yasa dışı” evler inşa etmek zorunda kaldı ve yıkım ekiplerinin soğuk yüzüyle muhatap oldu. Sadece 2006 ila 2023 yılları arasında Filistinlilere ait 5 bin 598 ev, kaçak yapıldığı gerekçesiyle yıkıldı. Filistin mahallelerinde katlanılmaz boyutlara ulaşan aşırı kalabalıklaşma ve emlak fiyatlarının astronomik seviyelere yükselmesi, birçok aileyi Kudüs’ü terk etmeye ve Batı Şeria’daki köy ve kasabalara taşınmaya zorladı. Filistinliler şehri terk ederek aynı zamanda, Kudüs’ün 1967 sonrası sınırları içinde yaşayanların Batı Şeria’nın geri kalan kısımlarında yaşayan Filistinlilerden ayırt edilmesini sağlayan ve başka şeylerin yanı sıra, devlet ve sağlık hizmetlerinden faydalanmalarına imkân tanıyan, İsrail’e girme ve burada çalışma özgürlüğü veren “İsrail sınırları içinde ikamet etme” statüsünü de kaybetti. Geçmiş kırk yılda, 50 Bin’den fazla Filistinlinin ikamet statüsü, bu şekilde ellerinden alınmiş oldu.

Kudüs’te bu plan işletilirken kırsalda da “yerleşimciler” adı altında başka bir “mekankırım” hayata geçiriliyordu. Özellikle aşırı dinci Yahudiler, Tevrat’ta adı geçen köyleri ve şehirleri yeniden diriltmek bahanesiyle bahsi geçen tepelere, vadilere, arazilere yerleşmeye başladılar.

Filistinlilere ait olan topraklarda karavanlar ve derme çatma kulübeler şeklinde başlayan bu eylemler, devletin de yardımıyla, önce küçük yerleşim noktalarına, sonrasında yeni kentlere dönüştü. İsraili sivil toplum kuruluşu “Peace Now” (Şimdi Barış) kayıtlarına göre bu şekilde Batı Şeria ve Doğu Kudüs’te 300’den fazla yerleşim yeri kuruldu. Amaç sadece toprak işgali değildi. Yerleşimcilerin en önemli görevi, Batı Şeria’da Filistinlilerin hareketlerini ayrıntılı olarak gözlemlemek ve İsrail ordusuna rapor etmektir.

Başlarında kipalar, ellerinde otomatik silahlarla ortalıkta gezen, yerleştikleri toprakların asıl sahibi olan Filistinlilere saldıran, evlerini, arabalarını, tarlalarını ateşe veren, ağaçlarını kesen, kuyularını kurutan yerleşimcilerin en büyük destekçisi olarak ise 1970’de “Tarım Bakanı” olarak göreve başladığı andan itibaren, yeni yerleşim yerleri kurmak için canla başla çalışan Ariel Şaron’u görüyoruz. Bizim gibi, olaylara dışarıdan bakanların vâkıf olamadığı iç işleyişi tüm ayrıntılarıyla aktaran Eyal Weizman, Ariel Şaron’un askerlik hizmetinden itibaren başbakanlık koltuğuna oturduğu döneme kadar nasıl bir azim ve gayretle hem soykırım hem de mekankırım yaptığını detaylarıyla gözler önüne seriyor: Tekerlekli ev ve sonradan küçük, kırmızı çatılı aile evi, temel bir savaş birimi olarak tankın yerini aldı; evler, tıpkı zırhlı bölükler gibi tepe işgal etmek, düşmanı çevrelemek ya da düşmanın iletişim hatlarını kesmek için operasyon bölgesinin çeşitli yerlerinde konumlandırılarak düzenlendiler. Şaron, yerleşimlerin nereye yerleştirileceğine karar vermek için bir yerden ötekine emin adımlarla yürüyerek, elinde haritayla tepeleri tırmanarak, önem taşıyan yüksek araziler ve kritik yol kavşakları aradı. “Planlama ve inşa” Şaron tarafından savaşın başka bir şekilde devamı olarak sunuldu kamuoyuna. Kanser hücreleri misali çoğalan, birbirlerine -Filistinlilerin kullanmasının yasak olduğu- otoyollarla, tünellerle, köprülerle bağlanan bu yerleşim yerleri, aynı zamanda Filistin köylerini, kasabalarını, şehirlerini birbirinden ayırmak için kullanılan coğrafi bir engel görevi de görmektedir.

Şaron aynı zamanda, “Ayrım Duvarı/ Utanç Duvarı” olarak da bilinen 708 kilometre uzunluğundaki Batı Şeria duvarının da mimarı. Filistinlilerin yüzlerce hektarlık bereketli arazilerini, verimli zeytin ağaçlarını, ormanlarını, yer altı sularını kaybetmesine neden olan; şehirleri, kasabaları, köyleri, hatta sokakları birbirinden ayıran bu duvar, sadece Filistin’i bölmemekte aynı zamanda Filistinlileri açık hava hapisanesinde yaşamaya zorlamakta. Bir köyden başka bir köye, okullarına, hastaneye, tarlalarına, dükkânlarına, akrabalarına gitmek üzere etraflarını çevreleyen duvarı/ barikatları aşmak için kontrol noktalarından geçmek zorunda bırakılan Filistinliler, adeta günün her saatinde psikolojik bir sınava tabi tutulmaktalar. Bir Filistinlinin vurguladığı gibi; kontrol noktası bir insanın sahip olduğu her şeyi, çabasını,

gayretini, zamanını, enerjisini ve tüm sinirlerini almakta, adeta onu nesneleştirmektedir. Seyahat etme, bir yerden başka bir yere gitme hakkının bu şekilde kısıtlanması, tüm yaşamı kökünden etkilemekte. Sadece 2000 ila 2007 yılları arasında hastaneye ulaşmak isteyen 69 kadın, İsrail askerlerinin geçişlerini engellemesi nedeniyle bu kontrol noktalarında doğum yapmak zorunda kaldı; 35 bebek ve 5 anne, bu şekilde hayatını kaybetti. Uzun lafın kısıası; Eyal Weizman, İsrail'in işgal mimarisinin mantığını öğrenmek, boyutlarını görmek ve etkilerini hissetmek isteyenler için, işgalin, gündelik hayata sirayet eden, ancak haberlerde birer cümleyle geçirilen tüm bu can yakıcı ayrıntılarını, bir mimar titizliğiyle gözler önüne seriyor.